

Mezőgazdasági vállalkozások tevékenység-diverzifikációja

Hamza Eszter

tudományos munkatárs

Agrárgazdasági Kutató Intézet

Társadalmi Fenntarthatóság Kutatási Osztály

Tanyák a Körösök körül szakmai fórum

Békéscsaba, 2018. március 8.

Tevékenység-diverzifikáció = Több lábon állás

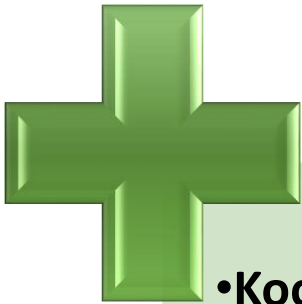
A diverzifikáció közgazdasági értelmezése

- Általános vállalatgazdasági szempontú megközelítésben a diverzifikáció a **specializációval ellentétes folyamat**, amely a legegyszerűbb esetben **az ágazatok, illetve a tevékenységek számának növekedését jelenti**.
- A diverzifikációban valósul meg a vállalati termelési szerkezet fokozatos átalakulása, a termékváltások gazdasági előnyeinek kihasználása, vagyis a **diverzifikáció a növekvő vállalatok piaci alkalmazkodásának egyik fő eszköze** (Szakál, 2000).
- A vállalkozások diverzifikációs stratégiáját alapvetően **két tényezőcsoport befolyásolja: az üzemi adottságok** (eszközellátottság/vagyon, termelési lehetőségek, hatékonyság), és a **vállalkozás vezetőjének kockázatpreferenciái** (Forster - Weiss, 1998).

A diverzifikáció típusai

- **Vertikális diverzifikáció:** meglévő tevékenység termékpályájához tartozó, kapcsolódó tevékenység; a kapcsolódó tevékenység technológiai szempontból lényegesen különbözik az alaptevékenységtől Pl.alapanyag termelésre épülő alapanyag-feldolgozás
- **Teljes termékskála típusú diverzifikáció:** olyan új tevékenységek amelyek a meglévő eszközökkel vagy technológiákkal megvalósíthatók. Vagy a fogyasztói kör különböző igényeinek minél szélesebb körű kielégítése a cél.
- **Oldalirányú vagy körkörös diverzifikáció** esetén a termelési szerkezetbe bevont új tevékenység a már meglévőkkel semmilyen kapcsolatban nincs, a gazdaságok olyan tevékenységekbe fektetnek tőkét, amelyek távol állnak eredeti profiljuktól és teljesen új szükségletet elégítenek ki.

Előnyök - Hátrányok

- Kockázat csökkentés (piaci, időjárási)
- Kapacitások egyenletesebb kihasználása
- Kiegyensúlyozott forgóeszköz felhasználás

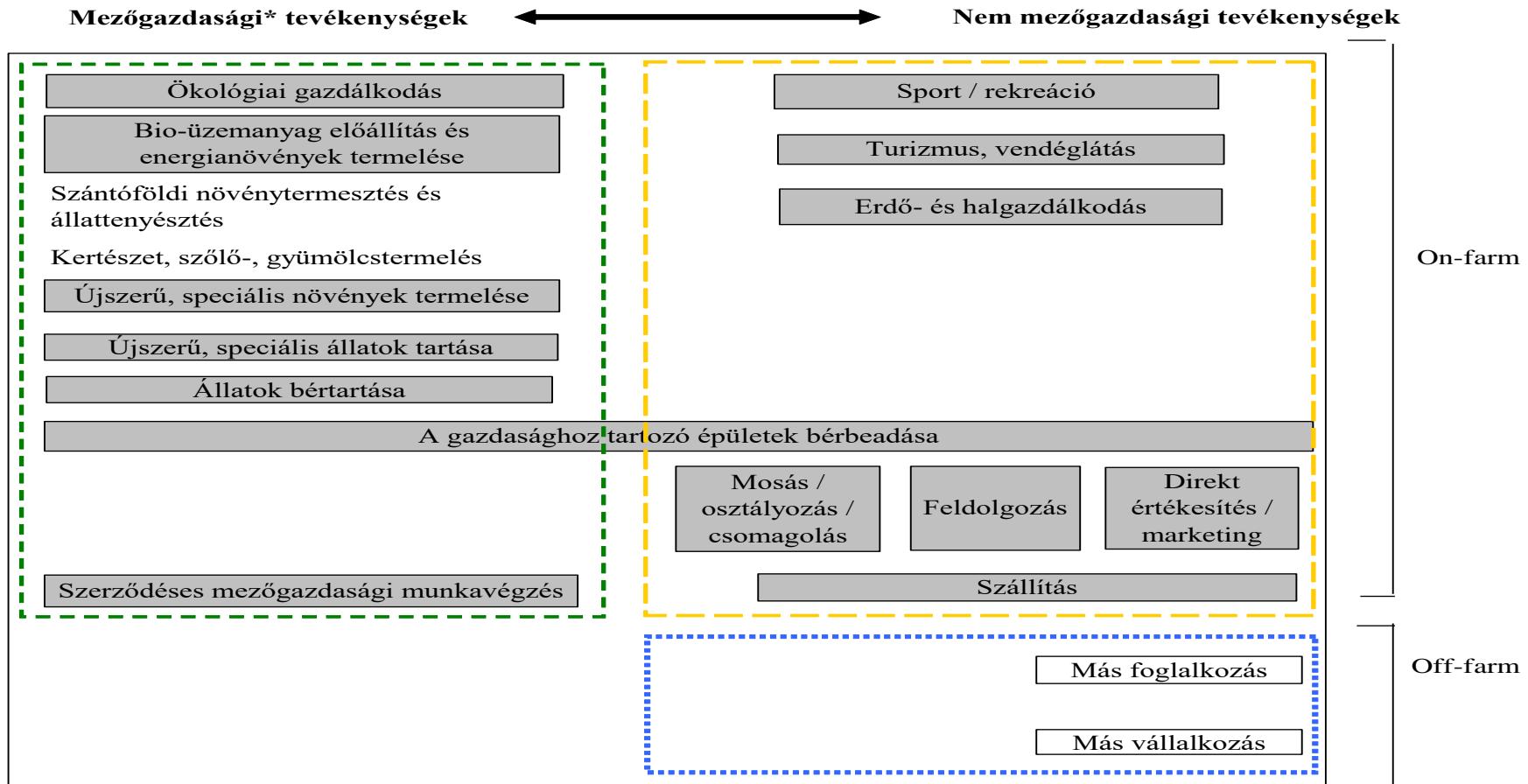
- Irányítási, munkaszervezési többlet ráfordítás
- Az erőforráskapacitások túlzott elaprózódása
- Korlátozott termelési volumen
- Magasabb szintű szaktudás és hozzáértés
- Beruházási költség

Mezőgazdasági tevékenységbővítés meghatározása

- A tevékenység jellege és helye szerint (*Kopasz, 2004*),
- A tevékenység gazdálkodáshoz és földterülethez kötődő viszonya alapján (*Griffiths, (1987) In Fehér – Czimbalmos, 2003*)
- Erőforrás-felhasználás alapján (*Gyulai – Laki, 2005*),
- A képződött jövedelem gazdasághoz fűződő kapcsolata (Ilbery et al., 1996) alapján

A mezőgazdasági vállalkozások diverzifikációja alatt a tevékenységbővítésnek azt a formáját értem, mely **a gazdaság erőforrásaihoz** (munkaerő, gépek, eszközök, földterület, épületek) **kötődik, de a hagyományos mezőgazdasági alaptevékenységen** (szántóföldi növénytermelés, állattenyésztés, kertészet, szőlő-gyümölcsstermelés) **túlmutató tevékenységekre (beleértve az ipari és szolgáltató tevékenységeket) terjed ki.**

Fogalmi lehatárolás

Jelmagyarázat:

Gazdaságon belüli
mezőgazdasági
tevékenységek

Gazdaságon belüli
nem
mezőgazdasági
tevékenységek

Tevékenységbővítés/
diverzifikáció
fogalomkörébe tartozó
tevékenységek

Gazdaságon kívüli
jövedelemszerző
tevékenységek

A mezőgazdasági tevékenységdiverzifikáció típusai a hazai gyakorlatban

A hazai gyakorlatban a tevékenységbővítéssel foglalkozó gazdaságok három típusba sorolhatók (*Hamza és Ludvig, 2006*):

- **Mezőgazdasági alaptervékenység-bővítés:** újszerű, speciális növényfajok termesztése és állatfajok tenyésztése, ökológiai gazdálkodás, energianövények termesztése, állatok bértartása, erdőgazdálkodás, halgazdálkodás;
- **Hozzáadott-értéknövelés (vertikális diverzifikáció):** a mezőgazdasági alaptervékenység során előállított élelmiszer- és/vagy nem élelmiszercélú termékfeldolgozás, marketing, közvetlen értékesítés;
- **Mezőgazdasági termeléstől elválasztható (nem mezőgazdasági) tevékenységbővítés:** falusi- és agroturizmus, vendéglátás, szabadidős tevékenységekhez kapcsolódó szolgáltatások (például lovagoltatás, vadásztatás, sporthorgászat), kézműipar, mezőgazdasági szolgáltatás (gépi, műszaki), tárolás, tájfenntartási-, tájrendezési feladatok ellátása (tereprendezés, vizes árkok karbantartása, út menti rézsű kaszálása, fásítás), vadon termő gyógynövények, erdei melléktermékek gyűjtése.

Átjárhatóság!

Térben és időben változhat, hogy mit tekintünk diverzifikációnak!

A mezőgazdasági tevékenységbővítés múltja –XX. sz. első fele

A 19-20. század fordulóján a parasztgazdaságokban a növénytermelés és állattenyésztés mellett jelen volt a háziipari tevékenység az alapvető szükségletek kielégítése, az alacsony szintű mezőgazdasági jövedelem kiegészítése és a munkaerő egyenletes kihasználása céljából.

Piacra irányuló háziiparral

- *1900-ban 532 ezer*
- *1926-ban 375 ezer mezőgazdasági foglalkozású személy foglalkozott.*

Háziipari tevékenységek:

szövés-fonás; hímzés, varrás; csipkeverés; gyapjúfonás, kötés; kendőhorgolás; szőnyegszövés; kosárfonás, fűzfeldolgozás; gyékényfonás; szalmafonás; cirokseprű kötés; szerszámkészítés.

A mezőgazdasági tevékenységbővítés múltja – XX. sz. második fele

- Nyugat-Európa családi gazdaságokban
- Magyarország TSZ-ekben alaptevékenységen kívüli tevékenységek, melléküzemágak

A mezőgazdasági nagyüzemek a specializáció révén egyszerűsítették termelési szerkezetüket az alaptevékenységben, miközben a mezőgazdaságon kívüli ágazatokban diverzifikálták tevékenységüket.

- Szemponatok:
- foglalkoztathatóság biztosítása,
  - vállalati nyereség bővítés (*rögzített mezőgazdasági felvásárlási árak*)

A diverzifikáció támogatása Magyarországon

Időtáv	Program	Intézkedés
2000-2002	VFC	Ökológiai alapú komplex gazdasági fejlesztési programok támogatása
		Helyi jellegzetességű, táj-specifikus mezőgazdasági tevékenységek, élelmiszerfeldolgozás és értékesítés fejlesztésének támogatása
		Hagyományos kézműipari kismesterségek támogatása
		Nem élelmiszer célú helyi természetes alapanyagok hasznosításának, feldolgozásának és értékesítésének támogatása (takarmány kivételével)
		Falusi és agro-turizmus fejlesztésének támogatása
2000-2004	NAKP	Ökológiai gazdálkodási célprogram
2004	SAPARD	A tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerzést biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése
2004-2006	AVOP	Vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése
	NVT	Agrár-környezetgazdálkodás intézkedés ökológiai gazdálkodási célprogramok
2007-2013	ÚMVP	A mezőgazdasági üzemek korszerűsítése: Üzemi diverzifikáció
		Agrár-környezetgazdálkodási kifizetések: Ökológiai szántóföldi növénytermesztés, Ökológiai gyepgazdálkodás; Ökológiai gyümölcs- és szőlőtermesztés
		Nem mezőgazdasági tevékenységgé történő diverzifikálás
		A turisztikai tevékenységek ösztönzése

A diverzifikáció támogatása Magyarországon

Időtáv	Program	Intézkedés
2014-2020	VP	Nem mezőgazdasági tevékenységek elindításának támogatása
		Nem mezőgazdasági tevékenységek fejlesztése
		Mezőgazdasági termékek feldolgozásába/forgalmazásába és/vagy kifejlesztésébe történő beruházások támogatása
		A REL (Rövid Ellátási Lánc) együttműködések mezőgazdasági termék-értékesítéshez kapcsolódó beruházásainak támogatása
		Ökológiai gazdálkodás

VP6-6.4.1-16 - Nem mezőgazdasági tevékenységek beindítására és fejlesztésére irányuló beruházások támogatása

- Cél: a vidéki térségben (különösen a tanyás és vállalkozáshiányos aprófalvas településeken) élő **természetes személyek**, mezőgazdasági termelőnek nem minősülő vidéki térségekben működő **mikrovállalkozások** és mikrovállalkozásnak minősülő **mezőgazdasági termelők** induló vagy már működő **nem mezőgazdasági tevékenységeinek továbbfejlesztésének támogatása**.
- vissza nem térítendő támogatás
- Maximális összeg: 50 millió Ft

VP6-6.4.1-16 - Nem mezőgazdasági tevékenységek beindítására és fejlesztésére irányuló beruházások támogatása

Önállóan támogatható tevékenységek:

- a) Falusi turisztikai attrakciók és szolgáltatások létesítése, fejlesztése
- b) Nem mezőgazdasági termék-, szolgáltatás- és technológiafejlesztés (11. sz. melléklet), a tevékenység elindításához vagy továbbfejlesztéséhez szükséges műhely vagy bemutató tér kialakítása, fejlesztése, interaktív bemutatók tartásához szükséges fejlesztések, árusító helyek/csatornák kialakítása, fejlesztése

VP6-6.4.1-16 - Nem mezőgazdasági tevékenységek beindítására és fejlesztésére irányuló beruházások támogatása

11. sz. melléklet tevékenységei

Pl. szőnyegkészítés, szövés, fonás, különböző kézműipari, népművészeti tárgyak készítése és kiskereskedelme, gépjavítás, építés, szabadidős, sporteszköz kölcsönzése; a falusi élethez, környezethez és munkakultúrához kapcsolódó hagyományok, tevékenységek bemutatása; helyi gazdálkodási módok, termelési szokások bemutatása.

Nem támogathatók:

- mezőgazdasághoz kapcsolódó beruházások és
- mezőgazdasági termékek elsődleges élelmiszerfeldolgozására és a kapcsolódó termékek értékesítésére irányuló fejlesztések.

VP-3-4.2.1-15 Mezőgazdasági termékek értéknövelése és erőforrás- hatékonyságának elősegítése a feldolgozásban

- Cél: **mezőgazdasági termelők**, valamint a mezőgazdasági termelőnek nem minősülő **mikro- és kisvállalkozások** számára olyan fejlesztések végrehajtására, amelyek hozzásegítik őket tevékenységük gazdaságos folytatásához, továbbá a saját, illetve az alkalmazotti foglalkoztatás fenntartásához. Különös hangsúlyt kapnak a **magasabb minőségű, speciális igényeket kielégítő termékek előállítására irányuló**, valamint az erőforrás-hatékonyságot elősegítő **beruházások** .
- vissza nem térítendő támogatás
- Maximális összeg: 500 millió Ft

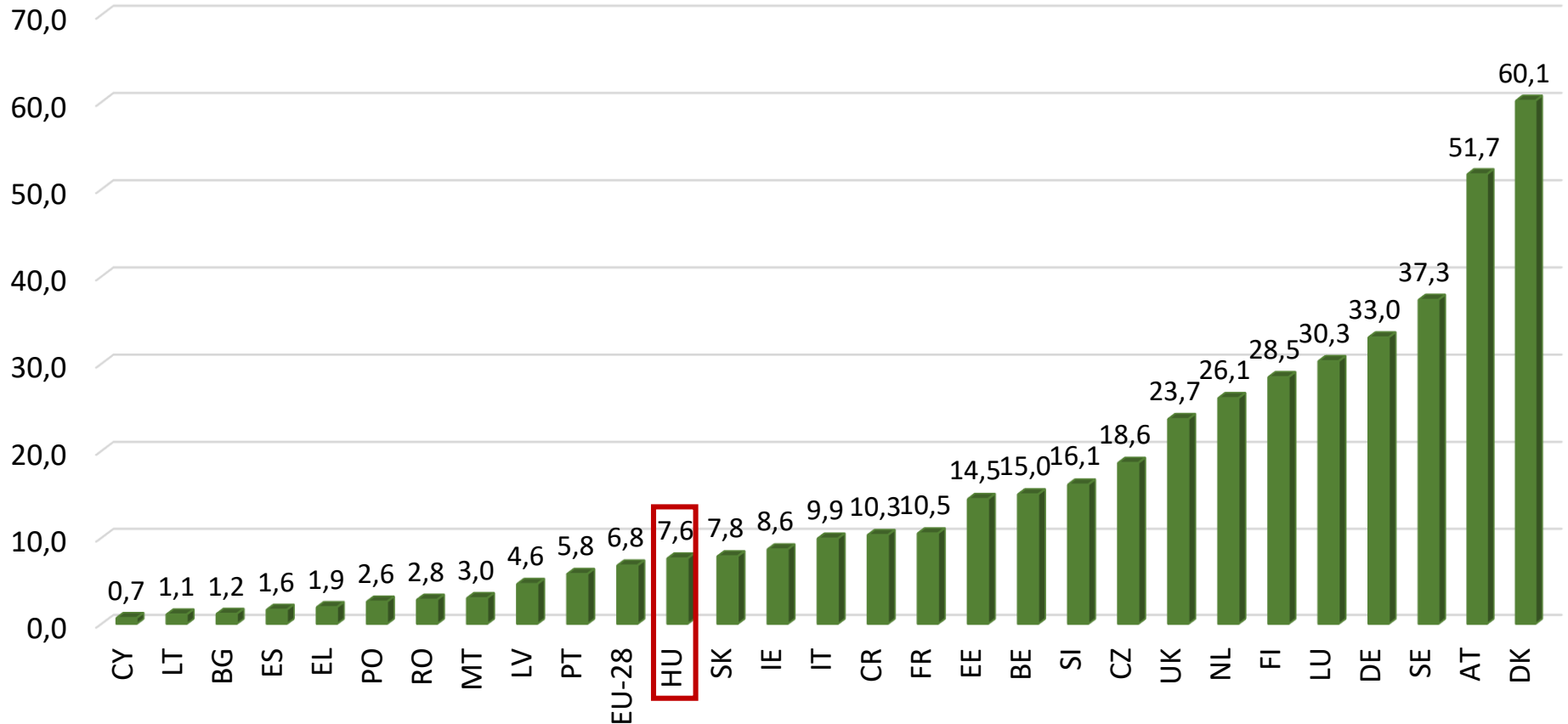
VP-3-4.2.1-15 Mezőgazdasági termékek értéknövelése és erőforrás- hatékonyságának elősegítése a feldolgozásban

Támogatható tevékenységek:

- A mezőgazdasági termékek értéknövelése, a piacra jutást elősegítő technológiai fejlesztést célzó beruházások támogatása az élelmiszer-feldolgozás vállalati hatékonyságának növelése érdekében.
- A mezőgazdasági termékek értéknövelésével összefüggő, a környezeti erőforrás- hatékonyságot célzó fejlesztések támogatása (energia hatékonyság javítása, környezetterhelés csökkentés, megújuló energiaforrást hasznosító technológiák)

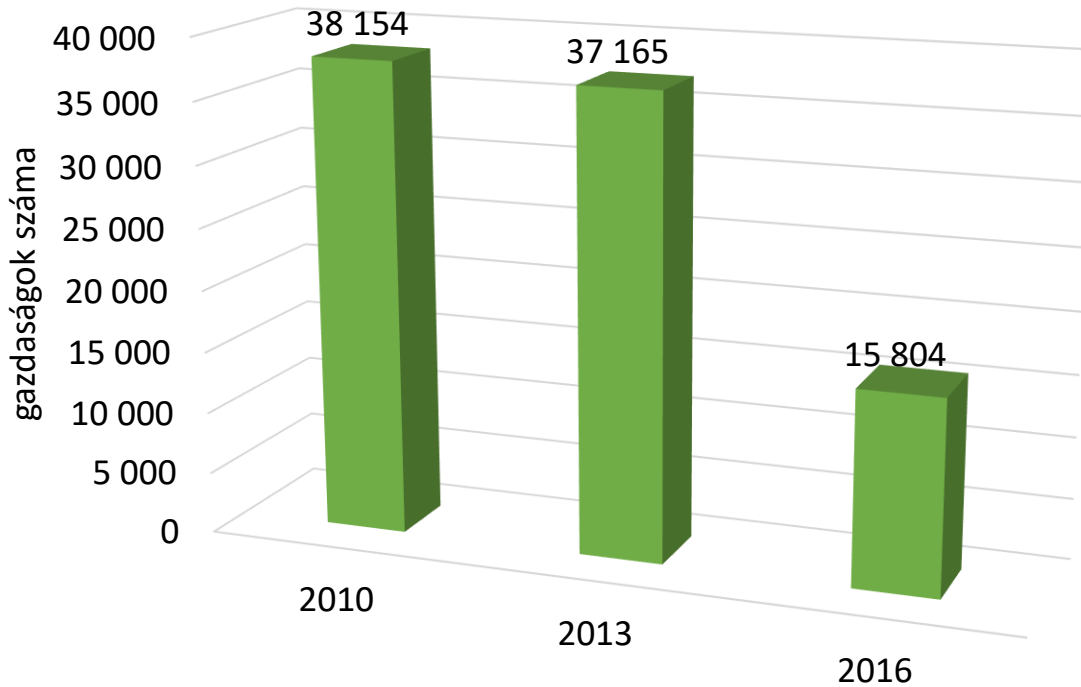
A diverzifikált gazdaságok aránya az EU tagországaiban, 2013

Forrás: Farm Structure Survey, 2013 Eurostat

A mezőgazdasági diverzifikáció mértéke, jellemzői Magyarországon

A diverzifikált* gazdaságok száma 2010-2016

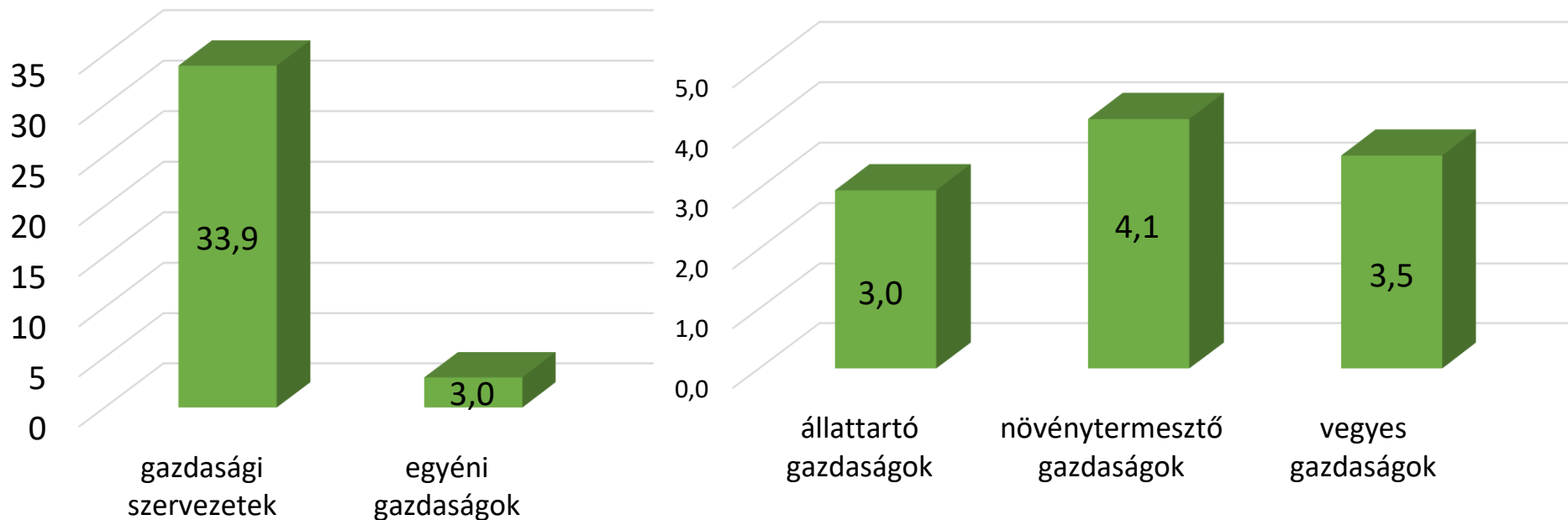

- A csökkenés 60%-os 2010-2016 között
- A legnagyobb mértékű csökkenés (negyedére)
  - Pest megye,
  - Gy-M-S megye,
  - B-A-Z megye

*Nem mezőgazdasági tevékenységet is végző: minden olyan rendszeresen végzett, nem mezőgazdasági tevékenység, amely a gazdasághoz kapcsolódik – pl. használja a területét, épületeit és gépeit vagy a gazdaságban előállított termékeket – és annak működésére, jövedelmezőségére hatással van. Ha csak a gazdaság munkaereje kerül felhasználásra a nem mezőgazdasági tevékenység során, az nem minősül gazdasággal összefüggő tevékenységnek.

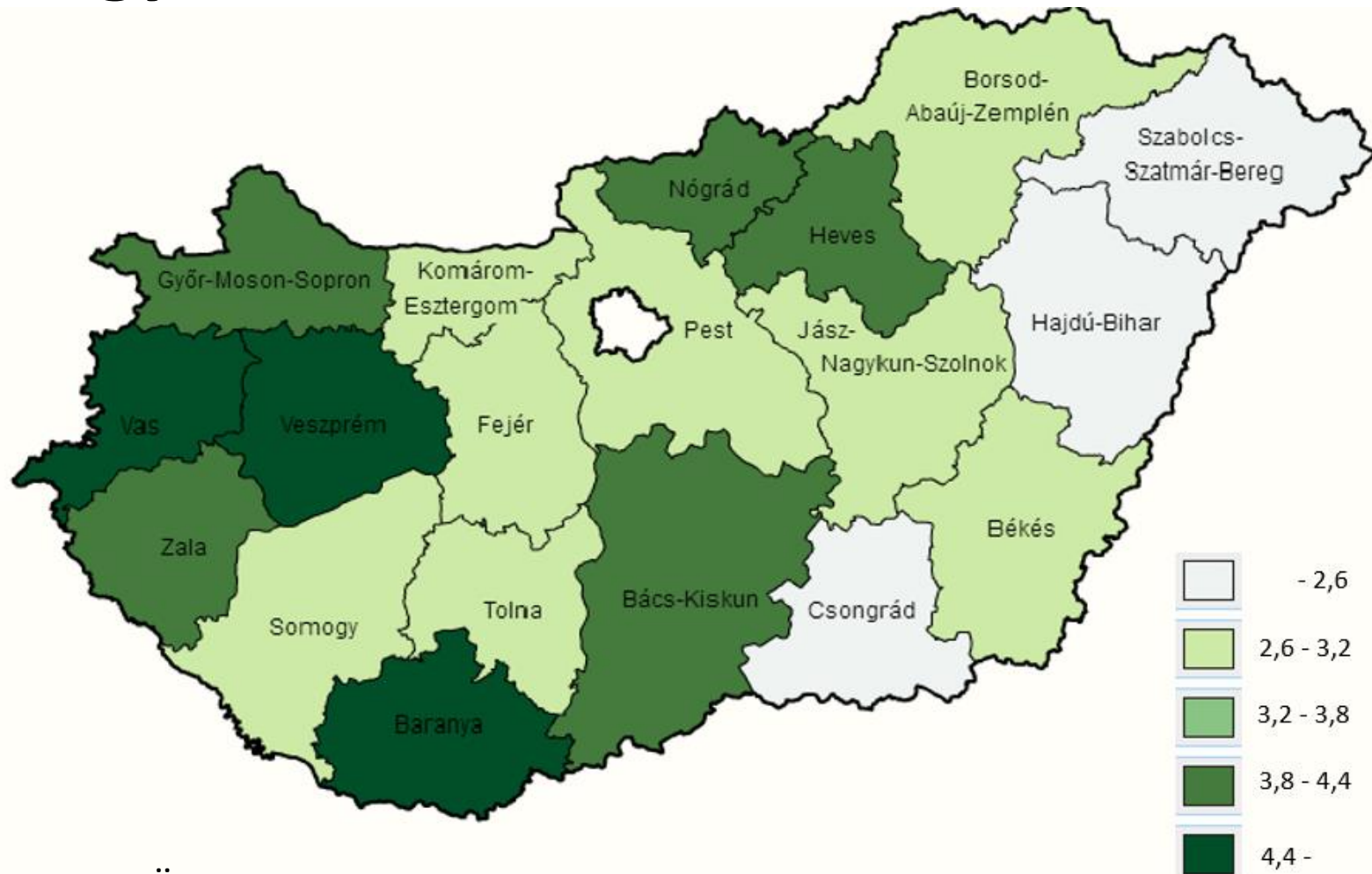
A mezőgazdasági diverzifikáció mértéke, jellemzői Magyarországon

A diverzifikált gazdaságok aránya, % (2016)

Forrás: KSH, GSZÖ 2016

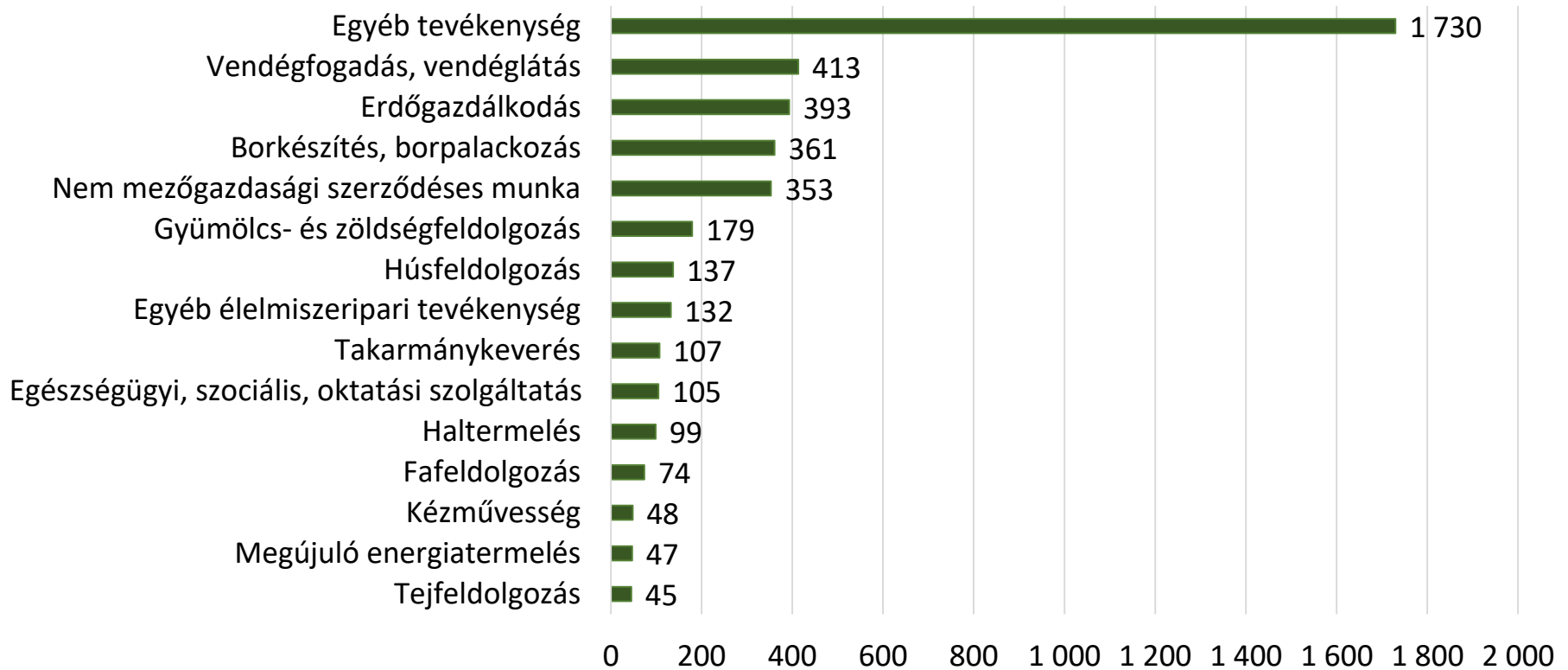
A diverzifikált gazdaságok aránya megyénként, 2016

Forrás: KSH, GSZÖ 2016

A diverzifikált tevékenységek

Diverzifikált *gazdasági szervezetek* száma tevékenységek szerint

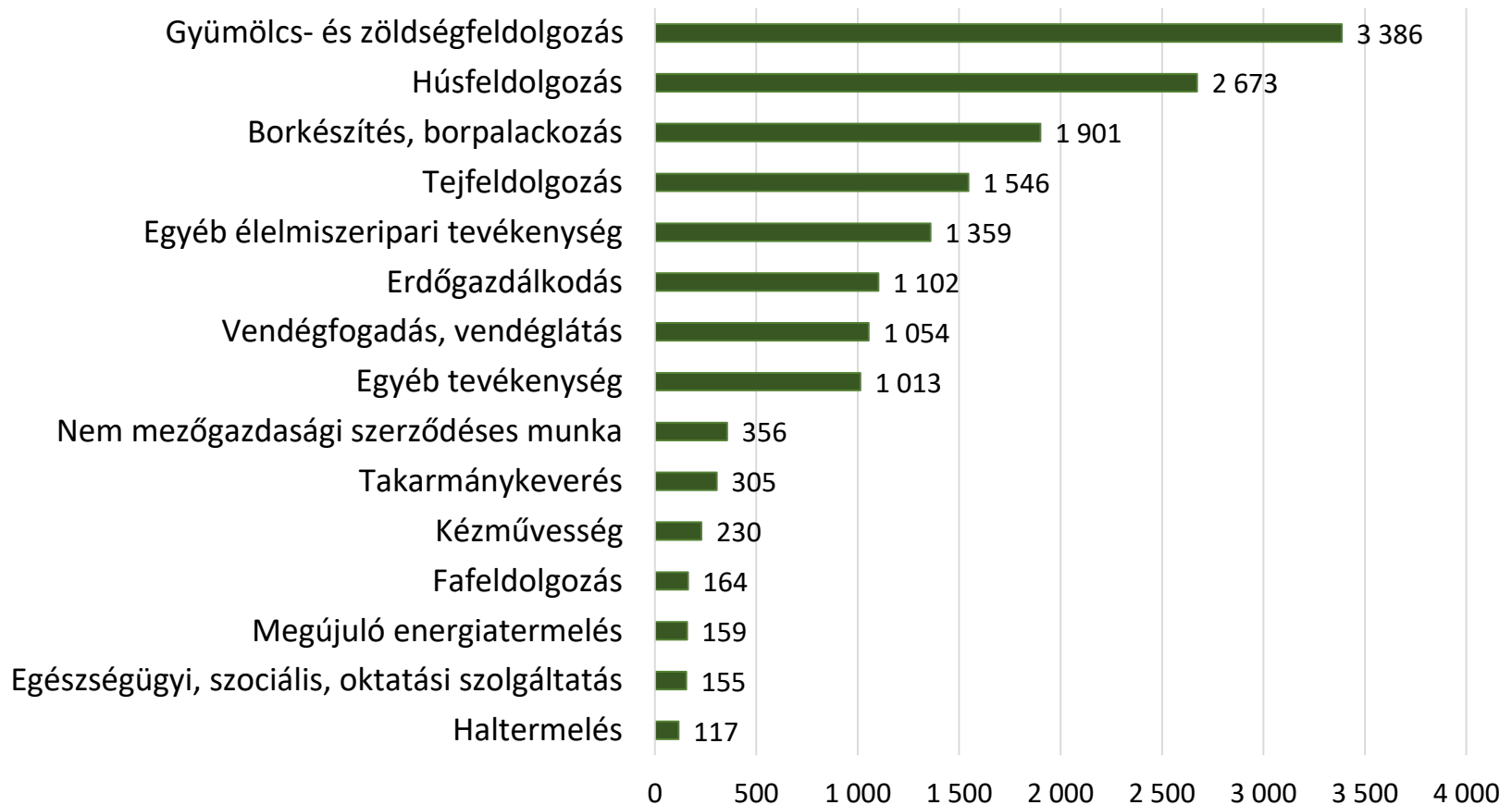

Egyéb tevékenység: A gazdaság eszközeivel más gazdaságnak végzett tevékenység; kereskedelem; egyéb

Forrás: KSH, GSZÖ 2016

A diverzifikált tevékenységek

Diverzifikált *egyéni gazdaságok* száma tevékenységek szerint

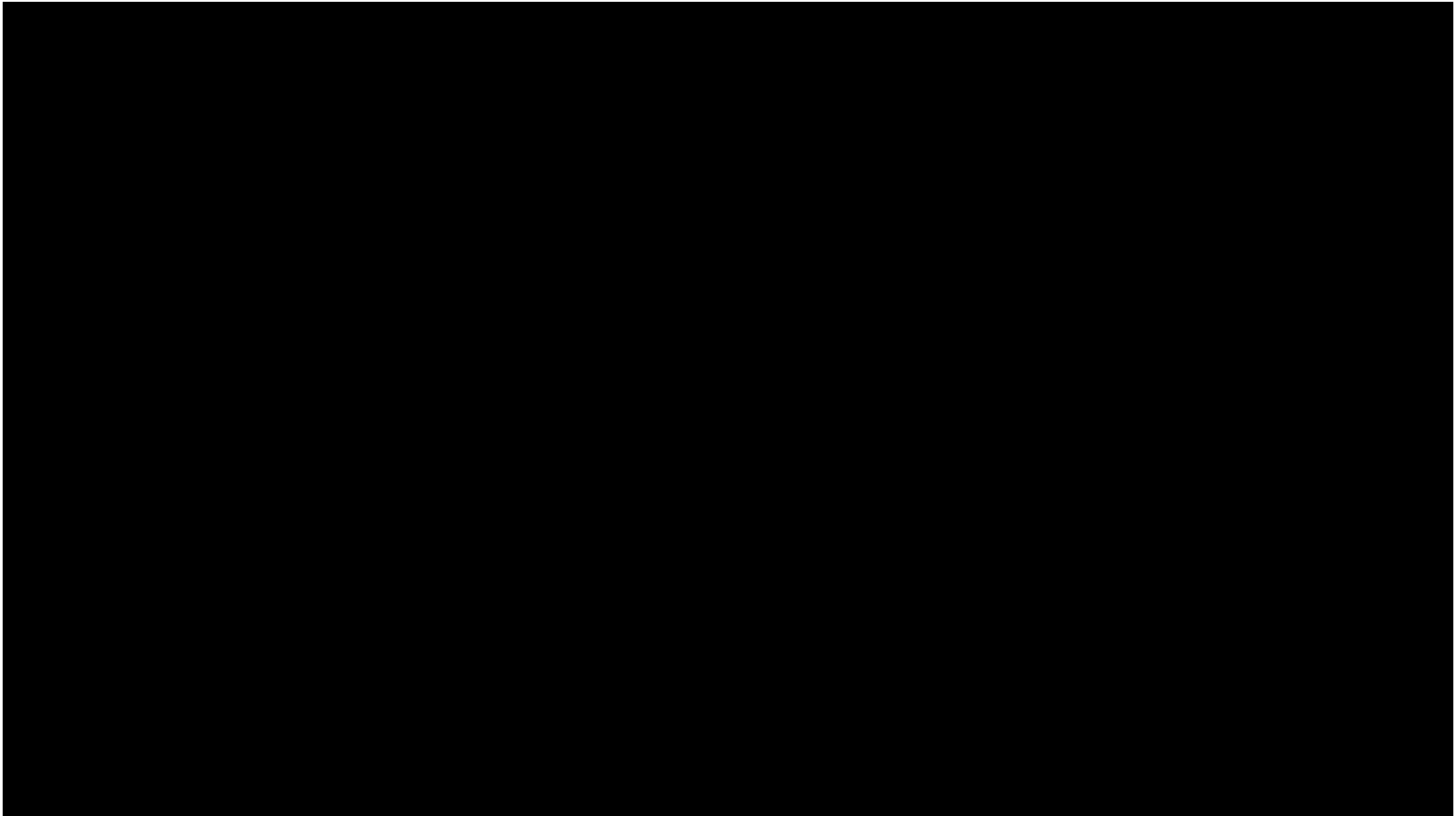

Példák

Vertikális diverzifikáció – gazdaságon belüli termékfeldolgozás
(videó)

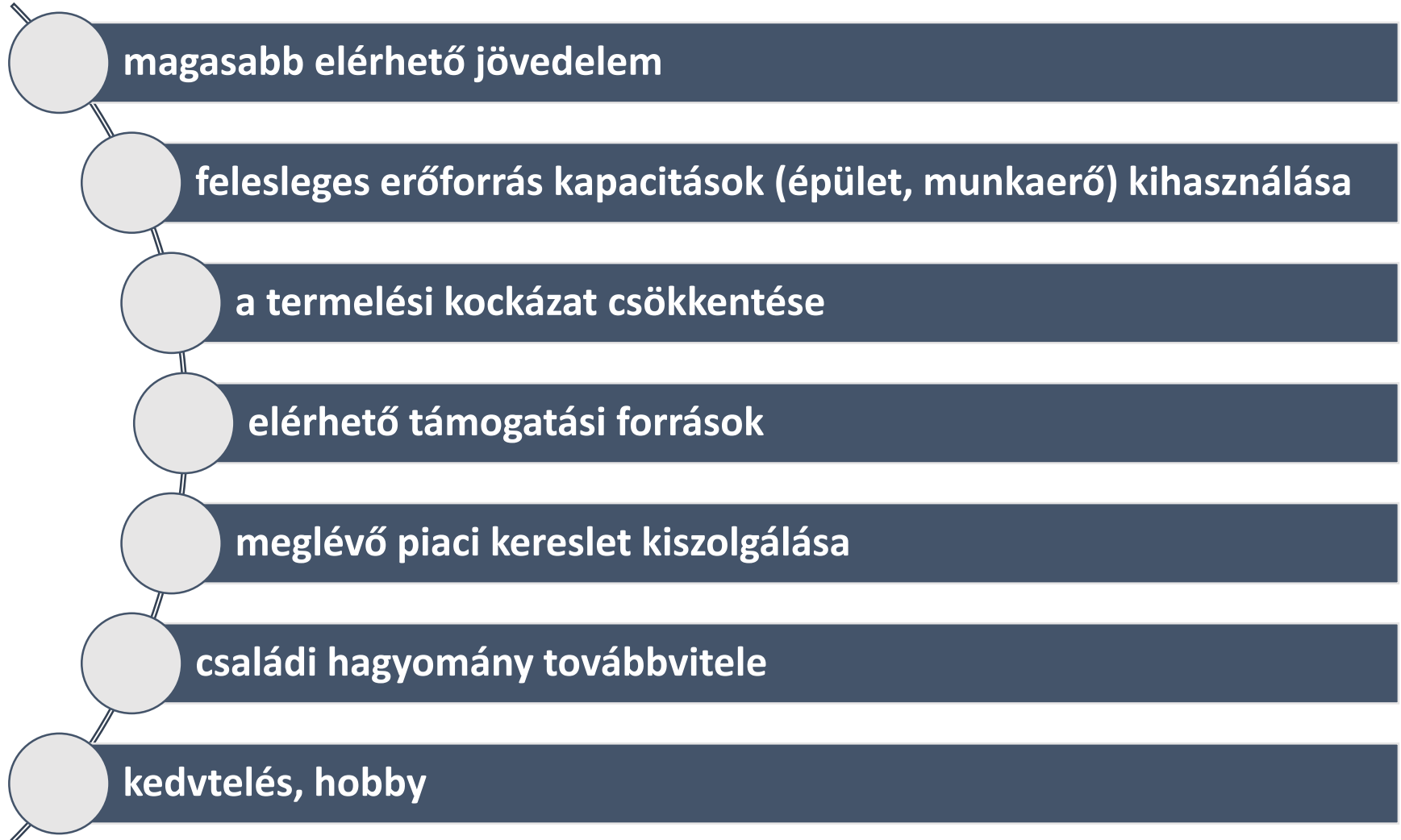
Példák

Falusi vendégasztal szolgáltatás és falusi szállásadás (videó)

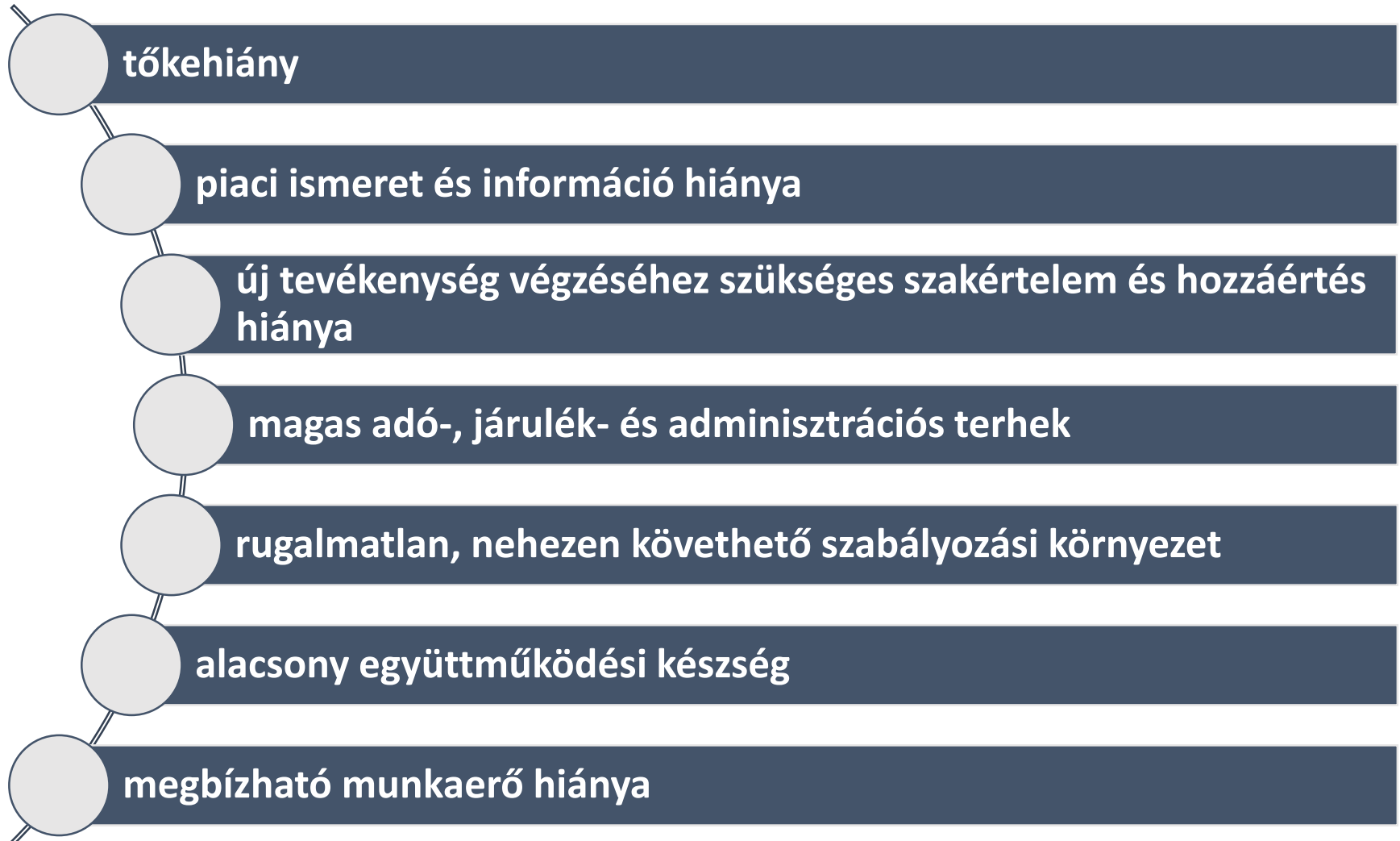

Motiváló tényezők (empirikus felmérés alapján)

-
- magasabb elérhető jövedelem
  - felesleges erőforrás kapacitások (épület, munkaerő) kihasználása
  - a termelési kockázat csökkentése
  - elérhető támogatási források
  - meglévő piaci kereslet kiszolgálása
  - családi hagyomány továbbvitele
  - kedvtelés, hobby

Gátló tényezők (empirikus felmérés alapján)

Összegző megállapítások

- A diverzifikált tevékenységek az alaptevékenységhez szorosan kapcsolódnak.
  - A **gazdasági szervezetek** (és általában a nagyobb gazdaságok) elsősorban szabad **eszkökapacitásaikra** (gépi szolgáltatások végzése) **építik a tevékenységbővítést**, mellyel alapvetően a hatékonyság növelését célozzák.
  - Az **egyéni gazdaságokban** viszont a mezőgazdasági alaptevékenységben előállított alapanyagokra épülő **termékfeldolgozás** kiemelendő, mellyel elsősorban a családi **munkaerő jobb kihasználását** és a **hozzáadott érték növelését** célozzák.
- **A gazdaságok 3,7 százaléka folytatott 2016-ban valamilyen, a mezőgazdasági alaptevékenységen kívüli, de a gazdaság erőforrásaihoz kötődő tevékenységet.** (2013-ban: 7,6% volt)
- A **nagyobb méretű és munkaerő lekötésű, szakmailag felkészültebb gazdálkodó által irányított** gazdaságok között az átlagosnál magasabb a diverzifikált gazdaságok aránya (2007-es adatok alapján)
- **A mezőgazdasági vállalkozások diverzifikációjában kimutathatók térségi különbségek**

Összegző megállapítások

- Elsősorban az új, induló valamint a már működő nagyobb méretű vállalkozások döntenek a **tevékenységdiverzifikáció** mellett, a már működési tapasztalattal rendelkező kis- és közepes vállalkozásokra ezzel szemben inkább a meglévő tevékenységek fejlesztése jellemző.
- Az induló vállalkozások esetében, amelyek gyakorta tapasztalat nélkül vágnak bele a diverzifikált gazdálkodásba, **az átlagnál magasabb a megszűnés esélye.**
- A nemzetközi példák megerősítik, hogy a diverzifikált tevékenységekre irányuló támogatások mellett különösen fontos:
  - a tevékenységhez kötődő **szaktanácsadás,**
  - a piaci információkról való **tájékoztatás,**
  - **piacépítés,**
  - a **szakképzés,**
  - a gazdálkodók **tudatformálása,** fogékonyságának növelése a „megszokottól” eltérő új tevékenységek, vagy termékek iránt,
  - a termelők összefogásának, **együttműködésének** ösztönzése.

Köszönöm a figyelmet!

hamza.eszter@aki.gov.hu